

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱԲԵՂԱ ՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՆԱՐԵԿԸ XXI ԴԱՐԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆԻՑ

Այս՝ զեկուցման մեջ Նարեկի գրության 1000-ամյա պատմությունից մի քիչ հեռանալով՝ ավելի պետք է փորձեն անդրադառնալ ներկայումս Նարեկի կիրառման անհրաժեշտությամբ գործնական աստվածաբանության մեջ, որն իրականացնելու համար պետք է փորձեն.

ա. նախ շատ հակիրճ կերպով բնութագրել ներկա մեր ժամանակի հոգևոր կացությունը,

բ. սահմանել, թե ի՞նչ վիճակի մեջ է գտնվում գործնական աստվածաբանությունը, ինչպիսի՞ դժվարությունների և հնարավորությունների առջև է այն այսօր կանգնած,

գ. և վերջապես՝ թե ինչպե՞ս կարող է Նարեկը օգնել ժամանակակից մարդկությանը ընդհանրապես և նպաստել գործնական աստվածաբանությանը մասնավորապես:

ա. Ներկա ժամանակի հոգևոր կացության բնութագրումը

Խոսելով արդի մեր ժամանակի մասին, պետք է ասել, որ ներկայումս ոչ միայն Հայաստանում, այլև առհասարակ ողջ աշխարհում ցանկացած անհատի համար առավել քան երբևէ անհրաժեշտ է գտնել, հասկանալ և ըմբռնել մարդու բուն կոչումն իր կյանքում: Մարդկության պատմության մեջ երբեք չի եղել մնացած դարաշրջան, որ այսքան մեծ թվով տարատեսակ ուղղություններ և այսչափ իրարից տարբերվող և մուլտիպլ իրար հակասող գաղափարախոսություններ միևնույն ժամանակ միևնույն երկրում տարածված լինեին: Եթե մեկ հպանցիկ հայացք նետենք այսօրվա հասարակությանը, ապա կտեսնենք, որ մարդկությունը չունի այլևս կյանքի մեկ համընդհանուր հասկացողություն: Կան մարդիկ, որոնք մեր ավանդական հայ մշակույթին են կապված, կան ուրիշներ, որոնք արևմտյան ազատամտության երկրպագուներ են, ոմանք հետևում են տարբեր կուսակցությունների, մյուսները աղանդավորական խմբակների ազդեցության տակ են և այլն և այլն և այլն...

Հստակ է մեկ բան, որ մարդկությունն այսօր իր առջև չունի մեկ օբյեկտիվ, համընդհանուր ուղղություն, ո՛չ հասարակական-քաղաքական և ո՛չ էլ հոգևոր-կրոնական կյանքում: Ինչպես տեսնում ենք, երիտասարդ սերնդի ներկայացուցիչներից շատերը դրական են համարում մնացած «անսահմանափակ» իրավիճակը, քանի որ ազատորեն կարողանում են դրսևորել իրենց անհատականությունը և իրենց ցանկությունների համար բավարարում

* Որպես զեկուցում կարդացվել է դեկտեմբերի 27-ին Ս. Էջմիածնում Նարեկի գրության 1000-ամյակին նվիրված գիտաժողովում:

գտնել: Իսկ ի տարբերություն երիտասարդության՝ ավագ սերնդի ներկայացուցիչներից շատերը կասկածամտությամբ են մոտենում միևնույն այս խնդրին և հարց են բարձրացնում, թե արդյոք այս տեսակ բացարձակ ազատությունը և անհատականության պաշտամունքը կարո՞ղ է մարդուն լիարժեք երջանկության հասցնել: Եվ բնականաբար իրենց առջև ունենալով Արևմուտքում ազատամտության պատճառով առկա դատը փորձառությունները՝ անվստահորեն են նայում ներկայիս բազմամշակութային իրավիճակին և պահանջում են ավանդական համընդհանուր գաղափարախոսության վերականգնում:

Եվ այսօր յուրաքանչյուր անձ՝ թե՛ հոգևորական և թե՛ աշխարհական, պետք է նախևառաջ իր համար հստակ կերպով սահմանած լինի, թե ո՞վ է առհասարակ մարդ արարածը, որո՞նք են նրա ներքին, էական հատկանիշները, ո՞րն է նրա կյանքի խորհուրդը և իմաստը: Ահա այս հիմնական գիտելիքը մարդկային անձի և նրա կյանքի կոչման մասին անհրաժեշտ է մեզ բոլորիս, որպեսզի, ինչպես ասացինք, այդ հիմքի վրա կարողանանք կառուցել մեր այսօրվա ներքին անհատական և արտաքին հասարակական կյանքը:

Այս առումով ընդհանրական կյանքի որևէ գործնական մոդելային մոդել կամ հասարակական մոր գաղափարախոսությունն առաջ քաշելիս չպետք է անտեսվեն անցյալի ձեռքբերումները: Եվ այդ առումով Եկեղեցում շուրջ երկու հազարամյակների պատմության ընթացքին մեր Սուրբ Հայրերը, ի դեմս Գրիգոր Նարեկացու և մյուս բոլորի, գերազանց կերպով կարողացել են սահմանել այդ գոյութենական նշանակություն ունեցող գիտելիքները և փոխանցել հետագա սերունդներին իրենց աստվածաբանական գրվածքների միջոցով:

բ. Գործնական աստվածաբանության արդի նշանակությունը

Այժմ, երբ մենք խոսում ենք առհասարակ աստվածաբանության մասին, շատ-շատերի համար դա մի վերացական և անըմբռնելի ոլորտ է: Այսօր Դուք կարող եք հազարավոր մարդկանց հանդիպել, որոնք բավականին լուրջ կրթություն ունեն, սակայն բնավ չեն կարողանում հասկանալ, թե ինչպե՞ս կարող է Երևանի Պետական Համալսարանում Աստվածաբանության ֆակուլտետ գոյություն ունենալ: Անձամբ ինձ բազմիցս տարբեր մարդիկ միևնույն հարցն են ուղղել. «Հայր Սուրբ, ասացե՛ք՝ խնդրեմ, ինչո՞վ պետք է զբաղվեն այդ ֆակուլտետն ավարտող ուսանողները»...

Այս հարցը տվող մարդկանց աչքերում իսկապես շվարվածություն է երևում, որովհետև նրանք չեն կարողանում իրենց մտքում համատեղել հոգևոր այդ գիտությունը գործնական կյանքի հետ: Սակայն թե՛ մեր ներքին անհատականությունը հավասարակշռելու և թե՛ հասարակական կյանքում դրական գարգացում ապահովելու համար մենք կարիքն ունենք օգտվելու աստվածաբանական այն հարուստ ժառանգությունից, որը դարերի ընթացքում սերնդե սերունդ՝ Հիսուս Քրիստոսից և իր առաքյալներից սկսած փոխանցվել ու հասել է մեզ:

Մեր Եկեղեցու պատմության ընթացքին, շնորհիվ Սուրբ Հայրերի եռանդուն ջանքերի, քրիստոնեական հավատքի վարդապետությունը մշակվել և ուրույն կերպով ձևավորվել է Սուրբ Գրքի հիման վրա, ապա Տիեզերական ու այլ տեղական ժողովների ընթացքին

հատակ կերպով սահմանվել են անհրաժեշտ աստվածաբանական նորմերը, այնպես որ Եկեղեցու ցանկացած անդամ կարողանա իր գործնական կյանքում առաջնորդվել այդ հավատքով և առողջ ու խաղաղ մերաշխարհ ունենալ:

Ողջ աշխարհում չկա այնպիսի մի վայր, ուր մարդկությունն առանց մերքին կանոնադրության, առանց իր ուրույն *հավատամքի* ապրի: Եթե որևէ մի տեղ չլիներ այդ օրինական չափանիշները, ապա տվյալ վայրում կստեղծվի կա'մ միապետական դիկտատուրա և կա'մ էլ՝ համընդհանուր անարխիա: Մեր ժողովուրդն, իբրև առաջին քրիստոնյա պետություն, արդեն իսկ Դ դարում գիտակցել է այս ամենը և հասարակական կյանքին առնչվող բոլոր կանոնները հիմնավորել՝ ըստ Հիսուս Քրիստոսի պատվիրանների: Անգամ մեկ հպանցիկ հայացք նետելով մեր պատմական կանոնագրքերին՝ կարող ենք համոզվել, թե ժամանակին որքան սերտ է եղել այդ կապվածությունը կրոնական գիտակցության և գործնական կյանքի միջև: Կարելի է միանշանակ կերպով եզրակացնել, որ քրիստոնեությունն առաջին համաշխարհային ճշմարտությունները մեր Սուրբ Հայրերի աստվածաբանական աշխատությունների միջոցով մի տեսակ *թարգմանվել* են պարզ ժողովրդի համար և, նրանց կողմից ընդունվելով, հասարակական կյանքի մնայուն գործնական չափանիշներն են դարձել:

Ուստի աստվածաբանությունն այն անհրաժեշտ միջնորդն է, որը դարերի ընթացքում մարդկությանը մեկնել և հասկանալի է դարձրել հավիտենական ճշմարտությունները, որոնք ոչ թե պարզապես մարդկային մտքի համար լոկ տեսական զբաղմունք են մնացել, այլ ուղղակիորեն մեր անհատական և հասարակական կյանքի ուղենիշներն են եղել:

գ. Նարեկի գործածության անհրաժեշտությունը

Գալով մերկայիս Նարեկի կիրառման խնդրին, պետք է ասենք, որ այն այսօր, ցավոք, սահմանափակ վիճակում է: Եկեղեցու պարագային այն կիրառվում է Հանգստյան ժամերգության աղոթքներում (ինչպիսիք են՝ «Որդի Աստուծոյ»-ն և «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ»-ն), Սուրբ Պատարագի ժամանակ՝ պատարագի քահանայի ծածուկ աղոթքներում և Մաշտոց ծիսարանի բժշկության աղոթքներում: Կարելի է մաս հիշել, որ, ժողովրդական սովորության համաձայն, մեր ազգակիցների կողմից Նարեկը երբեմն դրվում է հիվանդների բարձի տակ, որպես բուժարար գործություն:

Այստեղ մի կարևոր հարց է առաջանում. եթե մենք սահմանափակվենք միայն ու միայն այսքանով, ապա սա կարելի՞ է բավարար համարել: Այսինքն՝ արդյո՞ք Ս. Գրիգոր Նարեկացին իր հանճարեղ գրվածքը միայն նրա համար է մեզ ավանդել, որպեսզի հոգևորականները մասնակիորեն ընթերցեն դա որոշ արարողությունների ընթացքում, իսկ ժողովուրդը պարզապես այն իր բարձի տակ պահի... Պատասխանը միանշանակ է՝ «Ոչ»: Նարեկացու մեծագույն ստեղծագործությունը շատ ավելին է իր մեջ պարունակում, և կյանքում զոհն մեկ անգամ այս գիրքն ընթերցողը մեզ հետ պետք է համաձայնվի, որ «Մատյան ողբերգությանը» չափազանց խորը աստվածաճանաչողություն, վարդապետական ուսմունք և երկնային սուրբ լույս է իր մեջ պարունակում:

Եթե մենք փորձենք Նարեկի մեջ առկա աստվածաբանական եզրերի առանձին բովանդակություն կազմել, ապա այնտեղ չափազանց տարբեր, խորը թեմատիկաներ մեր առջև կհայտնվեն, քանզի Ս. Գրիգոր Նարեկացին միմիայն Աղոթամատյան, այսինքն՝ պարզապես աղոթքների ժողովածու չի ստեղծել, այլ այդ աղոթքների շղթայի մեջ բազմազան կարևորագույն հոգևոր գիտելիքներ է համախոսել: Օրինակ՝ նրա ցանկացած դրույթ ունի իր աստվածաշնչային հիմնավորումը, ցանկացած հաստատում միայն իր մտքի երևակայությամբ չի պատկանում, այլ ուղղակիորեն բխեցվում է Հին կամ Նորկտակարանյան համապատասխան հատվածից կամ խոսքից: Այսինքն՝ շատ հստակ կերպով ներկայացվում են աստվածաշնչյան տարբեր հատվածներ և ուղղակիորեն մեկնաբանվում կամ զարգացվում Սուրբ Գրիգորի կողմից:

Նարեկում հրաշալիորեն ներկայացվում է նաև քրիստոնեական մարդաբանությունը: Խոսելով իր զգացած մեղանչական թերությունների և նաև արդարների հոգևոր մաքրության մասին, Նարեկացին մանրակրկիտ կերպով մատնանշում է մարդկային էության բոլոր ծալքերը:

Նույնպես մատնանշելով հոգու դարմանման միջոցները, նա հիանալի կերպով բացատրում է Բրիստոսի բերած փրկության եզակիությունը:

Նարեկում գտնում ենք նաև՝ բազմաթիվ այլ աստվածաբանական նյութեր և հասկացություններ, ինչպես, օրինակ, արարչագործություն, մեղք, Աստծո հայտնություն, վախճանաբանություն և այլն: Այսպիսով, ըստ իս, կարելի է միանշանակ կերպով ընդունել, որ նա իր ողբերգության մեկ ամփոփ հատորակով կարողացել է ի մի բերել բոլոր կարևորագույն հոգևոր հարցերը և աստվածաբանական հիմնախնդիրները:

Սակայն այդ ամենը նա զուտ ցուցադրելու համար չէ համատեղել, այլ այն հույսով, որ պեսզի հետագայում ընթերցողներն օգտվեն այս բոլոր ճշմարտություններից և կիրառեն դրանք:

Եզրակացություն

Հետևաբար, Նարեկը մեզ համար պետք է լինի ոչ թե միայն ու միայն անհաղորդ և փակված մնացած ինչ-որ մեկ թանգարանային մատյան կամ հնատիպ գիրք, այլ ուղղակիորեն պետք է կենդանի ներկայություն ունենա քրիստոնյա հավատացյալների հոգիներում: Եթե մենք այսօր փնտրում ենք անհատական և հասարակական կյանքի չափանիշներ, ապա պետք չէ այս ու այն կողմ ընկնենք և իզուր տեղը մեր ուժերն անիմաստ փնտրտուքի մեջ վատնենք: Ոչ մեկ քաղաքական կամ շինծու-աղանդավորական գաղափարախոսություն չի կարող այսօր համընդհանուր չափանիշ դառնալ մեր հայ իրականության համար: Պատճառն այն է, որ բոլոր այդ հորամուտ գաղափարախոսությունները մեզ մեծ սխալական մարդկանց կողմից են ստեղծված, ուստի չեն կարող ինքնին կատարյալ և անսխալ լինել: Գոյություն ունի միայն մեկ ճշմարտություն՝ Աստուծո խոսքը, որն աշխարհ է եկել Աստծո Միածին Որդու՝ Հիսուս Քրիստոսի հայտնությամբ, այն ժամանակին ընդունվել է առաքյալների կողմից, որոնք էլ իրենց հերթին այդ աստվածային լույսը փո-

խանցել են մեր Սուրբ Հայրերին: Քրիստոնեական այս վարդապետությունը, որն արտա-
ցույված է մեր Եկեղեցու սրբազան ավանդության մեջ, պետք է լինի մեր միակ չափանիշը:

Այլապես եթե մենք այս անցումային պահին միայն վարչական և օրենսդրական հար-
ցերի մեջ խորասուզվենք, ապա կհայտնվենք միջնադարյան կաթոլիկ Եկեղեցու նույն
նզգնածամային իրավիճակում, որն այն աստիճանի ընկավ կանոնականության և համա-
կարգային սուբորդինացիայի հարցերի ետևից, որ անգամ բանադրանքի ենթարկեց Մալա-
թեր Էքեմարտի մեծ մի հզոր միասնիկ անձնավորության, որը Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու
պես հոգևոր կյանքի մեջ չափազանց խորը ներթափանցող հեղինակ էր:

Եվ մահ՝ եթե մենք ներկայիս հարացույցի փոփոխության այս իրավիճակում պարզա-
պես սահմանափակվենք մակերեսային գիտելիքներով և Սուրբ Գրքի մեկնության, դավա-
նաբանական ու գործնական աստվածաբանության հարցերում ամեն ինչ թողնենք յուրա-
քանչյուր անհատի սուբյեկտիվ մոտեցմանը և իմպրովիզացիային, ապա վտանգված ենք՝
շուտով հայտնվելու ճիշտ բողոքական ազատամիտ քրիստոնեության ժամանակակից
այն կոնտեքստում, ուր յուրաքանչյուր անձ կամ փոքրիկ խմբակ յուրովի և իրենց քմահա-
նույթին համապատասխան են մեկնում ավետարանական պատգամները և ի վերջո, բա-
ցարձակապես զրկվելով միաբանությունից ու համախմբվածությունից, հայտնվում են
տարանջատված շիլաշփոթային մի իրավիճակում:

Մեր սրտագին հույսն է և անկեղծ մաղթանքը, որ Աստուծո օգնությամբ մեր Եկեղեցին
ու մեր ժողովուրդը հեռու մնան նման փորձություններից: Մենք փոքրաթիվ ազգ ենք և
չենք կարող դիմանալ «բարդտղիմեռայան գիշերների»: Ուստի որքան ավելի շատ մենք
զաղափարական և կրոնական հողի վրա անկայուն լինենք, այնքան ավելի ու ավելի է
տկարանալու մեր Հայրենիքի իրավիճակը և խափանվելու է մեր ընդհանրական կյանքը:

Ուրեմն տա Աստված, Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու սրտագին աղոթքների բարեխոսու-
թյամբ, որ մեր Եկեղեցին, վերստին Սուրբ Հայրերի ժառանգությամբ ներշնչվելով, լիար-
ժեք կերպով իրագործի իր աստվածային կոչումն ու առաքելությունը և առաջնորդի մեր
բոլոր հայորդիներին դեպի լույս աստվածգիտություն: